

СЕКЦІЯ 3. Педагогічна та корекційна психологія.

Демчук О.А.

*старший викладач кафедри психології
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ОБДАРОВАНОСТІ У ДИТЯЧОМУ ВІЦІ

Проблема дитячої обдарованості в усі часи викликала великий інтерес у суспільстві. Зацікавленість урядовців, фахівців, батьків зрозуміла – йдеться не лише про долі окремих дітей, а й про майбутнє країни, всього світу. Адже саме талановиті, обдаровані, здатні до творчості особистості створюють нові теорії та нові технології, пропонують нові шляхи розвитку, рятують нас у кризових ситуаціях.

Обдарованість, яка проявляється ще в ранньому дитинстві, завжди предмет гордості батьків. Але для дітей це може обернутися бідами і втратою дитинства. Нерозумна експлуатація здібностей призводить до однобокого розвитку дитини, а передчасний захват дорослих – до спотворення її характеру. Чимало дітей, які вражали уяву дорослих своїми здібностями, не виправдали їх сподівань.

Яких дітей називають здібними? Як проявляє себе обдарована дитина? Як відбувається її подальший розвиток? Що можна зробити для її підтримки?

Кожна дитина неповторна, але попри всю індивідуальну своєрідність реальних проявів дитячої обдарованості існує доволі багато рис, характерних для більшості обдарованих дітей. Причому разом із глибинними, прихованими від непрофесійного погляду, є багато таких, які часто виявляються в поведінці дитини, в її спілкуванні з однолітками і дорослими і, звичайно ж, у пізнавальній діяльності. Цінність їх у тому, що вони практично завжди можуть бути помічені не тільки практичними психологами, але й вихователями дитячих садків, шкільними вчителями, батьками. Особливої уваги заслуговують ті якості, які

істотно відрізняють обдарованих дітей від їхніх однолітків, умовно званих «нормальними». Знання цих особливостей необхідне для адекватної побудови освітнього процесу.

Поняття «обдарованість», «здібності», «талант», «геніальність» є категоріями психології. Розглядаючи їх з наукової точки зору, фахівці відзначають, що кожному поняттю, попри схожість, притаманна певна термінологічна специфіка.

Один із засновників гуманістичної психології, Абрахам Маслоу, вважав, що найвищим проявом рівня потреб людини є самоактуалізація, яка визначається як повне застосування талантів, здібностей, потенціалів тощо. Самоактуалізація – це процес, коли здібності індивіда розкриваються повністю, творчо та радісно в різних формах. Основними характеристиками самоактуалізованих людей є креативність, щирість, сміливість, наполеглива праця.

Коли фахівці піднімають проблему обдарованості, то в контексті цього питання спливають терміни «здібності», «задатки».

Здібності – індивідуально-психологічні особливості людини, які виражаються її готовністю до оволодіння певними видами діяльності та їх успішному виконанню. Від природи ніяких здібностей немає, це, як кажуть вчені, тільки прижиттєві формування. Не розвинули здібності у дитини, на жаль, – їх і не буде.

Задатки – це реальні особливості мозку, які, розвиваючись, перетворюються на здібності. Але тут слід мати на увазі, що задатки спочатку багатозначні. При одних і тих же задатках (скажімо, художніх, в широкому сенсі), при одних умовах розвинуться здібності поетичні, а при інших – образотворчі, а ще при третіх – музичні. А можуть, і ті, і інші, і треті відразу (Леонардо да Вінчі, Рембрандт, Галілей, Петро I, Ньютон, Г.Гегель ...).

Від задатків до здібностей – шлях розвитку особистості. Тільки за умов хороших задатків здібності можуть розвиватись дуже швидко, навіть у несприятливих життєвих обставинах [2, с. 364].

Обдарованість – системна риса психіки, яка розвивається протягом життя і визначає можливості досягнень людиною винятково високих результатів в одній чи кількох видах діяльності порівняно з іншими людьми.

Обдарована дитина – дитина, яка вирізняється яскравими, явними, іноді видатними досягненнями у тому чи іншому виді діяльності [4]. Тобто, обдарованість визначається вищими показниками розвитку здібностей дитини, вони випереджають темп розвитку здібностей її однолітків. При цьому умови життя і навчання ровесників повинні бути рівні.

Природно, що для батьків їхні діти – найрозумніші і красиві. Біда не в тому, що іноді ми обманюємо, приймаючи блиск скла за сяйво дорогоцінного каменю. Біда в іншому, в тому, що ми обманюємо своїми захопленнями самих дітей. Обіцяємо їм блискуче майбутнє, а коли воно не здійснилось, діти почувають себе несправедливо скривдженими і не можуть відчувати простих людських радощів. Можна скалічити і по-справжньому обдарованих дітей, коли ми, захоплюючись «дивом», забуваємо про саму дитину, приділяючи всю увагу тільки розвитку її таланту. Показники розумового розвитку вундеркінда можуть піти далеко вперед, але моральний, емоційний розвиток рідко випереджає вік. Виникає дисгармонія розуму і почуттів, і дитина позбавляється дитинства. Їй незатишно серед дорослих і нудно в колі своїх однолітків. Рання експлуатація таланту може відбити у неї бажання займатися творчістю, викликати відразу до нього, і в результаті талант загине [5, с 24].

Як вже говорилося вище, від природи немає ніяких здібностей, є тільки задатки, тобто анатомо-фізіологічні передумови, які можуть перетворитися (а можуть і не перетворитися) в здібності. У дуже багатьох дітей задатки так і не стали здібностями, і вони дійсно нездатні. Їм годинами розтлумачують ази математики або мови, а вони не розуміють. Таких нездатних дітей у наших школах чимало. Спочатку вони намагаються вчитися, але їм це дається важко, погано, без радості. Рік, два, від сили три – і дитині не хочеться більше старатися, вона не хоче вчитися, не любить школу.

Накопичений в психології матеріал дозволяє виокремити три категорії обдарованих дітей.

- діти з надзвичайно високим загальним рівнем розумового розвитку за інших рівних умов;

- діти з ознаками спеціальної розумової обдарованості, наприклад, із нахилами до математики або іншої галузі науки;

- діти, які хоча і не досягли з якихось причин успіхів у навчанні, але дуже активні у пізнанні, оригінальні за психічним складом, непересічними розумовими резервами. Це випадки, коли можна говорити про потенційну, або «приховану», обдарованість.

Властивості обдарованих дітей виділяли й описували не лише психологи. Успіх завжди був привабливий, а тому першими стали виділяти особливості мислення і специфічні поведінкові характеристики талановитих людей історики і біографи. Більшість із них дійшла висновку про те, що в дитинстві в багатьох видатних людей найчастіше зустрічалися такі характеристики:

- 90% із них володіли високим інтелектом, допитливістю, ставили багато запитань, прагнули виділитися;

- 75% видатних людей рано «дозріли», були не по роках розвинені розумово, відрізнялися моральністю, критичністю, прямолінійністю, чесністю, були серйозними;

- принаймні 75% були старанними трудівниками, добре переносили самотність і вирізнялися твердістю. Вони одержували задоволення від своєї роботи, були експресивні, відкриті духовному досвіду і фантазіям [3].

Серед характерних якостей обдарованих дітей можна виокремити:

- рано оволодівають знаннями у вибраній галузі;

- виявляють високий рівень інтелекту, гарну пам'ять;

- захоплені своєю справою, енергійні;

- прагнуть більше за інших працювати на уроці;

- наполегливо досягають мети, яку самі ставлять перед собою;

- постійно вимагають додаткової інформації, хочуть знати дедалі більше і готові поділитися цією інформацією;
- здатні до тривалої високої концентрації уваги, уміють контролювати себе;
- вміють критично розглядати дійсність довкола і прагнуть проникнути в сутність речей та явищ.
- демонстрували яскраво виражену незалежність, прагнення працювати поодинці, індивідуалізм;
- прагнули контактувати з іншими обдарованими, юними і дорослими;
- уміли отримувати практичний досвід і швидко набували художнього й інтелектуального досвіду [1, С. 16-17].

Мета дослідження обдарованості полягає не в ранжуванні людей за рівнем обдарованості, а в розробленні способів наукового аналізу якісних особливостей обдарованості та здібностей. Основне питання не в тому, наскільки обдарована чи здібна конкретна людина, а в тому, якими є обдарованість, здібності цієї людини.

Література

1. Журавльова Т. Г. Обдаровані діти: індивідуально-психологічні особливості та проблеми навчання [Текст] / Т. Г. Журавльова // Управління школою. – 2002. – № 7. – С. 15-18.
2. Загальна психологія : Підручник [Текст] / О.В. Скрипченко, Л.В. Долонська, З.В. Огороднійчук . – К.: Каравела, 2012. – 464 с.
3. Савенков А.И. Одаренные дети: особенности психического развития. [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http://adalin.mospsy.ru/ 1_01_00/1_01_12a.shtml](http://adalin.mospsy.ru/1_01_00/1_01_12a.shtml) – Назва з Інтернету.
4. Савенков А.И. Детская одаренность. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://adalin.mospsy.ru/1_01_12.shtml. – Назва з Інтернету.
5. Юркевич В.С. Одаренный ребенок: Иллюзии и реальность [Текст] /В.С. Юркевич. – М.: Просвещение. – 136с.